



Språkløyper – strategi for kompetanseutvikling

MARGUNN MOSSIGE, PROSJEKTLEDER
OG LINDA REFVIK, UNIVERSITETSLEKTOR,
LESESENTERET, UNIVERSITETET I STAVANGER

I Norge satses det mye på profesjonsfaglig kompetanseutvikling. Det vil si at lærerne på den enkelte skole i fellesskap arbeider sammen om å gi elevene best mulig undervisning. En måte å tilføre disse lærerfellesskap fagkunnskap på, er gjennom nettbaserte fagressurser. Strategien Språkløyper, som presenteres i denne artikkelen, inneholder slike ressurser, rettet mot språk, lesing og skriving. I artikkelen presenteres først selve strategien Språkløyper. Deretter presenteres nettressursen sprakloyper.no, og til slutt, hvordan språkløyperressursen kan brukes for å øke lærerens kompetanse i å ta i bruk lese- og skriveteknologi for elever som strever med lesing og skriving.

Hva er Språkløyper?

Språkløyper er en nasjonal strategi for språk, lesing og skriving i Norge i perioden 2016–2019. Strategien har som mål å forbedre barn og unges språk og læring gjennom å utvikle kompetansen til lærere i skolen og alle ansatte i barnehagene. Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning (Lesesenteret) har, sammen med Nasjonalt senter for skriveopplæring (Skrivesenteret), av den norske stat fått ansvaret for å gjennomføre veiledning av såkalte språkkommuner¹, å utvikle innholdet i en nettressurs og å arrangere oppstartsamlinger innenfor strategien Språkløyper.

Nettressursen sprakloyper.no er en sentral del av Språkløyper. Den består av gratis moduler

(kompetanseutviklingspakker) som hele barnehagepersonalet og lærerkollegier lett kan ta i bruk i lokalt utviklingsarbeid. Disse ressursene er åpne for alle, og kan også være av interesse for danske lærer, leseveileder og andre fagfolk. Kompetanseutviklingspakkene består av 3 til 10 leksjoner (økter) på mellom 40 og 80 minutter med fagtekster, filmer, refleksjonsspørsmål og oppdrag.

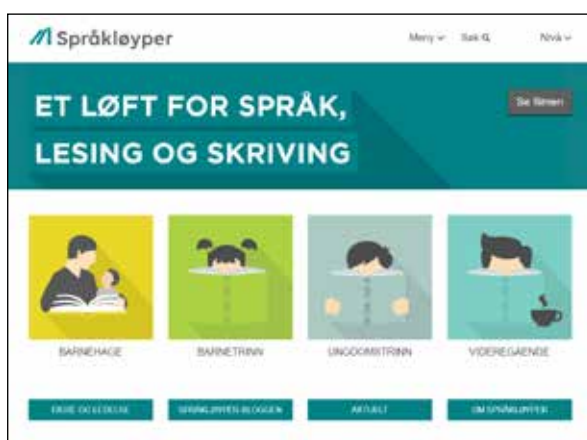
Kompetanseutviklingspakker som er gratis og åpne for alle

Nettressursen består av over 50 kompetanseutviklingspakker som er gratis og åpne for alle, men de er laget for å brukes i lærerkollegiet for faglig profesjonsutvikling. Tema i ressursene er forskningsbaserte undervisningsmetoder som fremmer utvikling av språk, lesing og skriving hos alle barn og elever, men et ekstra fokus rettet barn og elever med språkvansker, elever med lese- og skrivevansker eller stort læringspotensial, mot flerspråklige og mot gutter.

Tema i ressursene er forskningsbaserte undervisningsmetoder som fremmer utvikling av språk, lesing og skriving.

Innholdet presenteres i en lett tilgjengelig form med tanke på at det skal kunne brukes i felles-

tid etter endt arbeidsdag, hvor hele personalet eller grupper i personalet sammen går gjennom en pakke. Selve faginnholdet presenteres i korte filmer, filmet foredrag, i podcast eller i en tekst. Til faginnholdet er det laget diskusjons- og refleksjonsoppgaver samt oppdrag hvor deltakerne blir bedt om å prøve ut noe av det som er presentert og deretter dele erfaringene de har gjort seg. Til hver ressurs finnes det en detaljert instruksjon om hvordan arbeidet kan gjennomføres. Lokale ledere og ressurspersoner er viktige når det gjelder å lede arbeidet, for eksempel ved å etablere et læringsfellesskap som åpner for refleksjon, utforskende samtaler og endring i undervisningen.



Figur 1. Forside sprakloyper.no

Oppbygging av nettressursen

Oppbyggingen av ressursene er basert på forskning om hvordan utviklingsarbeid kan føre til varig endring i praksis. Det betyr at arbeidet skal strekke seg over lengre tid og ha fokus på et faglig innhold (1), gi muligheter for aktiv læring (2) og ha relevans/ ses i sammenheng med annen utvikling eller endring (3) (Garet, Porter, Desimone, Birman, & Yoon, 2001). Disse tre punktene kommenteres nedenfor.

Når det gjelder det faglige innholdet (1), er det i Språkløyper fageksperter som presenterer det forskningsbaserte fagstoffet. Sammen med medieprodusenter og lærere med lang praksiserfaring, tilpasser de så dette fagstoffet til mottakergruppen og -situasjonen, som kan være et fellesmøte etter en krevende arbeidsdag. En slik presentasjon kan inneholde en kort forelesning og filmer fra praksis hvor man møter lærere og elever som deler sin

erfaring. For eksempel slik som i økt 6² i lese- og skriveteknologipakken, som viser konkret hvordan en elev tar i bruk gode lesestrategier når han bruker opplesingsfunksjonen i et LST-program. Det er lettere for lærerne å veilede eleven når de har sett hvordan teknologien kan brukes.

I Språkløyper legges det også stor vekt på aktiv læring.

I Språkløyper legges det også stor vekt på aktiv læring (2). Språkløyper er altså designet på en slik måte at presentasjonen av det faglige innholdet “pakkes sammen med” spørsmål og oppgaver til diskusjon og felles refleksjon. Spørsmålene kan ha ulike formål, det kan være å hente fram kunnskaper deltakerne allerede har, å få fram ulike syn på en problemstilling eller å få til refleksjon. Videre gis det et oppdrag, som for eksempel å prøve ut LST-funksjonene til skrivning i en konkret skriftlig oppgave som en har planlagt å ha i undervisningen (LST-pakke, økt 5). Dette skal gjøres i perioden mellom to økter. Noen ganger blir det også lagt inn tid til grundigere drøftinger rundt disse utprøvningsoppgavene. Dette er et viktig element å gjennomføre dersom en ønsker endring i praksis.

En måte å skape relevans (3) på, er valgfrihet når det gjelder tema, slik at skoler som for eksempel har arbeidet mye med lesing, i neste omgang kan velge skrivning, eller at lærere kan forfølge spesialinteresser som begynneropplæring, bruk av teknologi, eller lesing i et bestemt fag. Språkløyper har derfor over 50 pakker med ulike tema. En annen måte å skape relevans er at det i pakkene refereres til læreplan og forskrifter, slik at det tydelig knyttes opp til skolens virksomhet ellers, og er i overensstemmelse med praksis og erfaringer.

Vi skal videre gå nærmere inn på pakken som omhandler lese- og skriveteknologi rettet mot elever som strever med lesing og skrivning.

Bakgrunn for kompetanseutviklingspakken *Lese og skriveteknologi*

Lese- og skriveteknologi (LST) kan gi elever med lese- og skrivevansker betydelig større mestring av skolearbeidet.

I forbindelse med produksjon av denne språkløypapakken³ besøkte vi Kompetencecenter for Læsning (KCL) i Aarhus Kommune⁴. Der intervjuet vi blant annet elever som har store utfordringer knytta til det å lese og skrive på vanlig måte. Noe av det disse elevene formidlet, var at før de fikk tilgang til lese- og skriveteknologi, opplevde de skolen mer som et sted å være og ikke et sted å lære. Gjennom KCL har de fått opplæring i å bruke lese- og skriveteknologi til lesing og skriving.

Før de fikk tilgang til lese- og skriveteknologi, opplevde de skolen mer som et sted å være og ikke et sted å lære.

Elever vi møtte i Aarhus fortalte at teknologien gir dem tilgang til de samme tekstene og oppgavene som de andre i klassen. De opplever større grad av mestring i skolehverdagen og flere valgmuligheter i fremtiden. Her er noe av det de sa:

«Mens andre elever har lærebøker og pennal, er PC-en min lærebok og min blyant. Jeg gjør det samme som de andre i klassen, men jeg bruker teknologi til det.»

«Nå er jeg mye mer selvstendig når jeg jobber med oppgavene.»

«Jeg sitter ikke lenger i klasserommet og føler meg dum.»

<https://sprakloyper.uis.no/article.php?articleID=124558&categoryID=23442>

Men ikke alle har det på denne måten. Både danske og norske elever tar, i mindre grad enn man skulle tro, i bruk denne teknologien i sitt skolearbeid (Arnbak & Petersen, 2017). Marianne Kufaaas Sæterhaug sier for eksempel i et intervju i økt 7 i LST-pakken: *«Jeg fikk LST-programmet i 4. klasse, men PC-en ble bare liggende i sekken for ingen visste hvordan jeg skulle bruke det.»*

<https://sprakloyper.uis.no/article.php?articleID=126036&categoryID=23754>

Derfor er det laget en kompetanseutviklingspakke om lese- og skriveteknologi. I LST-pakken er det bevisst valgt å ikke bruke benevnelser som «kompenenserende» og «læringsstøttende» hjelpemidler. En av grunnene er at dette er teknologi som alle etter hvert tar i bruk.

Det som for 10 år siden ble regnet som kompenenserende er i dag helt vanlig

Hvem hadde for eksempel trodd, bare for kort tid siden, at du kunne produsere tekst ved å snakke inn i mobilen og deretter få den opplest? Og hvor er vi 10 år frem i tid?

Dersom lærere inkluderer bruk av LST i den ordinære undervisningen og gir elever god opplæring og støtte i å bruke lese- og skriveteknologi, vil det gi elever med lese- og skrivevansker større mestring i skolehverdagen. Derfor trenger lærerkollegier på skolene, både i Norge og Danmark, å øke sin LST-kompetanse og det kan la seg gjøre gjennom systematisk arbeid med denne språkløypapakken.

Hva inneholder LST-pakken?

I pakken får man kunnskap om hva lese- og skriveteknologi er og hvilke muligheter de ulike LST-funksjonene gir til lesing og skriving. I vanlige tekstbehandlingsprogram som Word, Google Docs o.l. finnes det en del funksjoner som brukes som støtte til lesing og skriving. Dette er funksjoner alle elever har nytte av å bruke. Funksjonene som omtales i denne pakken er de som er spesielt utviklet for å støtte de som strever med lesing og skriving, som ordprediksjon, talegjenkjenning og opplesing, og de muligheter som finnes i disse som kan gi elever med lese- og skrivevansker de samme muligheter for læring som alle andre.

Det legges også vekt på å vise hva det innebærer å bruke teknologi som inkluderingsverktøy.

Det legges også vekt på å vise hva det innebærer å bruke teknologi som inkluderingsverktøy og hvorfor det er viktig å støtte elever som strever med lesing og skriving i å bruke teknologi til å utvikle gode lese- og skrivestrategier.

Målet er at lærerne skal kunne støtte elever som strever med lesing og skriving i å bruke teknologi til å utvikle gode lese- og skrivestrategier, og ser de mulighetene som ligger i å ta i bruk denne teknologien i den vanlige undervisningen. Det er ikke nok at eleven får installert LST-program på PC-en sin. Det er heller ikke nok at eleven kan bruke LST-funksjoner som opplesing og talegjenkjenning. Eleven må få støtte i å integrere bruken i lese- og skriveprosesser. Målet er at eleven på sikt utvikler automatiserte ferdigheter i å bruke LST til å utvikle selvstendige lese- og skrivestrategier.

Kompetanseutviklingspakken *Lese- og skrive-teknologi* består av 7 økter (leksjoner) som hver er estimert til å ta 50-70 minutter og er ment for lærere på 3.-7. trinn, men den kan med fordel brukes på lærere som arbeider på andre trinn også.

Pakken består av fagfilmer, en artikkel, refleksjonsoppgaver, praktiske oppgaver, erfaringsdeling og oppdrag. Vi anbefaler at øktene tas i kronologisk rekkefølge. Til pakken følger det også med en ressurs som heter *Bruk av pakken* hvor det finnes informasjon om hva som må gjøres av forbered-

elser, om organisering, og hvordan øktene skal gjennomføres. En av de viktigste faktorene for å utvikle egen praksis ligger i erfaringsdeling, refleksjonsoppgaver og i oppdrag. Det er derfor viktig å legge til rette for at oppdragene blir gjennomført.

Vi skal se nærmere på økt nummer to i denne pakken. Dette er en sentral økt i pakken, fordi den gir noen gode perspektiver på hva som må til for at LST skal bli et inkluderingsverktøy.

Eksempel på en økt som styrker profesjonelle læringsfellesskap

Målet med økta er å få en felles forståelse for at LST er et inkluderingsverktøy som gjør at elever med lese- og skrivevansker kan delta i undervisningen på lik linje med alle andre. Skal det lykkes, må man ta hensyn til elevforutsetninger, lese- og skrive-teknologi og didaktiske prinsipper (Svendsen, 2016). Det er satt av 70 min. til å gjennomføre økta, og ved siden av hvert øktelement er det oppgitt hvor lang tid det er estimert at det elementet skal ta.

Før en går i gang med det nye temaet, starter en økta med å utveksle erfaringer fra oppdraget i foregående økt, der lærere ble bedt om å vurdere egen praksis og finne konkrete eksempler der en i undervisningen ser at det hadde vært nyttig for elevene å bruke LST-funksjoner.

2 LST i et inkluderingsperspektiv			🕒 70 min
▶	Erfaringsdeling fra økt 1	💬	10 min
▶	LST og inkludering	📺	5 min
▶	Praktisk arbeid med artikkel og fagfilm	💬	40 min
▶	Oppsummering	💬	10 min
▶	Oppdrag	❓	5 min
▲ Lukk			

Figur 2. Oversikt over økt 2 i pakke *Lese- og skrive-teknologi*

I tilbakemeldinger fra skoler som har brukt Språkløyper sies det at noen ganger er erfaringsdelingen så nyttig og verdifull at de har valgt å bruke mer enn avsatt tid. Dette er det selvsagt stor frihet til å gjøre. Tidskodene er ment som forslag. Det er viktig å ikke avbryte gode prosesser for å haste videre.

Andre øktelement er å se en film sammen for å trekke tankene i retning av temaet som kommer og skape forventninger. I denne filmen møter du elever og ansatte fra Aarhus Kommune og du får høre om deres refleksjoner om LST som inkluderingsverktøy.

Tredje øktelement er å arbeide med en artikkel. Artikkellarbeid er en metode som brukes en del i språkløypearbeidet. Det kan gjøres på mange ulike måter. I denne pakken skal hver enkelt lese artikkelen i sin helhet og bruke et støtteark under lesing som skal hjelpe leser til å finne det sentrale i artikkelen og konkretisere dette ut fra egen undervisning.

Etter lesing skal man dele, diskutere og reflektere over det en har notert med andre kollegaer. Det å på forhånd vite at man skal bringe noe med inn i samtalen med kollegaer, er en god måte å ansvarliggjøre alle på. I samtalen blir man tvunget til å ta stilling, argumentere og reflektere over egen praksis. Gjennom å lytte til andre, kan man få andre perspektiver enn det man hadde fra før. Dette er noe av det som kjennetegner profesjonelle læringsfelleskap (Helstad, 2014).

Lederen må på forhånd vurdere gruppesammenstillinger. Noen ganger kan det være hensiktsmessig å diskutere og reflektere sammen på trinnet. Noen ganger kan det være hensiktsmessig å jobbe på tvers av trinn. Dette er blant annet noe man finner informasjon om i *Bruk av pakken-ressursen*.

Økta avsluttes med å presentere oppdraget til neste gang. Ordlyden i dette oppdraget er:

Dere har i denne økta både diskutert og reflektert rundt viktigheten av å bruke LST som et inkluderingsverktøy. Dere har i tillegg delt konkrete eksempler på hvordan dette kan gjøres. - Prøv ut en av idéene til neste samling.

Og den påfølgende økt 3 starter med erfaringsdeling fra denne utprøvingen.

Økt kompetanse og endring av praksis

Språkløyper har blitt svært godt mottatt i norske skoler og barnehager, og har spesielt nådd godt fram til områder som tidligere har skåret svakt på leseprøver og/eller har en spredt bosetning. Med nettressurser utvides muligheten for deltakelse i kompetanseutvikling også fra lærere på skoler med lærere som ofte har få kollegaer å spille på og lang vei til kompetansemiljøene. Kompetansepakken med lese- og skrive teknologi har store deler med dansk tale (tekstet på norsk), og vil derfor være lett tilgjengelig også for danske lærere, og kan selvsagt brukes i Danmark. Nettressurser kan være like gode eller bedre enn kurs ansikt til ansikt (Fishman et al., 2013). Første evaluering av strategien, som ble gjennomført i 2017/2018, viste at hovedtiltakene virket i tråd med intensjonen, og førte til økt kompetanse og høyere prioritering av arbeidet med språk-, lese- og skriveferdigheter i kommunene, og ikke minst til at praksis ble endret (Bubikova-Moan, Lødding, Hjetland, & Rogde, 2018). Så det viser seg at profesjonsfaglig kompetanseutvikling basert på en nettressurs kan ha virkning.

Nettressurser kan være like gode eller bedre enn kurs ansikt til.

Referencer

Arnbak, E., & Petersen, D. K. (2017). *Prosjekt It og Ordblindhed. En undersøgelse af it-støtte til ordblindde elever på mellemtrinnet*. DPU, Aarhus Universitet. Lokaliseret d. 5. juli 2019 på: <https://www.emu.dk/modul/it-og-ordblindhed>

Bubikova-Moan, J., Lødding, B., Hjetland, H. N., & Rogde, K. (2018). *Evaluering av den nasjonale strategien Språkløyper*. Hentet den 18. august 2019 fra: <https://www.nifu.no/publications/1601528/>

Fishman, B., Konstantopoulos, S., Kubitskey, B. W., Vath, R., Park, G., Johnson, H., & Edelson, D. C.

(2013). Comparing the impact of online and face-to-face professional development in the context of curriculum implementation. *Journal of Teacher Education*, 64(5), 426-438.

Garet, M. S., Porter, A. C., Desimone, L., Birman, B. F., & Yoon, K. S. (2001). What makes professional development effective? Results from a national sample of teachers. *American educational research journal*, 38(4), 915-945.

Svendsen, H. B. (2016). *Teknologibaseret læsning og skrivning i folkeskolen*. Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet, Aarhus.

Noter

- 1 Hvert år i strategiperioden har ca. 25 norske kommuner fått status som språkkommune. En forutsetning for å bli språkkommune er at kommunen forplikter seg til å arbeide systematisk og helhetlig for å forbedre barn og unges ferdigheter innenfor områdene språk, lesing og/eller skriving. Når dette er på plass, får språkkommune både praktisk og økonomisk støtte til å utarbeide strategier og planer, samt å drive faglige nettverk for ledere som arbeider med lokal kompetanseutvikling, gjerne ved bruk av nettressursene sprakloyper.no.
- 2 Direkte link til filmen i Økt 6: <https://sprakloyper.uis.no/article.php?articleID=124579&categoryID=23445>.
- 3 Direkte link til denne språkløypepakke: <https://sprakloyper.uis.no/article.php?articleID=124579&categoryID=23445>.
- 4 For å produsere en pakke om lese- og skrive-teknologi, med elevksempler og oppdatert kunnskap, måtte Lesesenteret i Norge henvende seg til Danmark. Vi fikk der god hjelp av ph.d. og lektor i dansk Helle Bundgaard Svendsen, VIA University College og specialkonsulent Laura Kongskov, Rådgivnings- og støttecentret, Aarhus Universitet, som sammen med universitetslektor Linda Refvik fra Lesesenteret har laget det faglige innholdet i pakken.